Mitologie şi onirism în poemul eminescian *Egipetul* de Mihai Eminescu

OTILIA RĂUŢĂ (UNGUREANU)
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava

Abstract: The aim of this paper is to penetrate the superficial layers of Eminescu's *Egipetul* through the analysis of the *mirror myth* and through the revelation of the poetic structures inviting its recurrence under new frames. Our inventory of *mirror metamorphoses* and their meanings enabled us to demonstrate the idea that these avatars are originally subordinated to *the diurnal* the moment when they prove their incapacity to transcend *the empirical;* they also become subordinated to *the nocturnal* when, fraught with magic, a mirror becomes a gate towards *the oneiric* and manages to establish the coordinates of an Egyptian world, just like a collective soul in a dreamy universe that communicates with the present.
Keywords: *Mihai Eminescu, mirror's myth, avatar, diurnal/ nocturnal/ oneiric.*

Poem filozofic de factură schopenhaueriană, poemul *Egipetul*, citit de Mihai Eminescu la una dintre întâlnirile Junimii, îmbină istoria cu fantasticul, visul cu realitatea, dinamismul cu morbiditatea. Departe de a se îndeletnici cu forme şi fapte, urmând un etalon istoric al evenimentelor, dar fără a rupe în totalitate legăturile cu materialul, poemul îmbină vizionarismul poetic eminescian cu realitatea şi mitologia egipteană.

Emblemă a enigmei absolute, hieroglifa egipteană păstrătoare a miturilor şi credinţelor străvechi, are un potenţial romantic şi fantastico-fantasmatic aproape nelimitat, accentuat de multitudinea de interpretări care în loc să elucideze misterele, desluşindu-le, accentuează tainele şi incită imaginaţia.

Nucleul poemului îl reprezintă mitul romantic al oglinzii ca unul dintre elementele determinante ale apariţiei stării de visare, necesară reconstruirii unei identităţi pierdute. Înglobând o mistică aparte, generatoare de numeroase credinţe populare, proprii fiecărei culturi în parte, oglinda şi în special capacitatea ei de reflexie, capătă însuşiri magice şi caracteristici ale unei redimensionări a elementului reflectat, dar şi capacitatea de a inversa realitatea pe care o proiectează. Tributară însă unei structură duale, oglinda are pe lângă latura spirituală şi o latură materială, pur uzuală, vidă de sensuri mistice, care nu îşi lasă amprenta în nici într-un fel asupra individului sau asupra istoriei.

BDD-A27731 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:23 UTC)

Astfel, trădându-şi latura nespirituală, reflexiile avatarurilor oglinzii din prima secvenţă a poemului, în ciuda prezenţei unei multitudini de elemente ce preiau caracteristici reflectorizante, nu fac trecerea spre oniric, ci rămân numai un simplu eveniment al planului terestru.

Primele patru strofe ale poeziei abundă în elemente de acest tip. Versurile surprind o artificializare forţată prin comparaţiile dese cu aurul şi argintul, materiale care au capacitatea de a reda o imagine prin procedeul reflexiei, în încercarea de construire a unei atmosfere mitice („Nilul mişcă valuri blonde pe câmpii cuprinşi de Maur, / Peste el cerul d'Egipet desfăcut în foc şi aur"; // „Flori juvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare, // Unde –albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare" // „Nilul mişc' a lui legendă şi oglinda-i galben-clară").

Lipsit total de substanţă spirituală, caracterul pragmatic al oglinzii este accentuat de trimiterea la modalităţile de construcţie arhitecturală a piramidelor, a căror structură este legată direct de sporirea capacităţii de reflexie a luminii („Au zidit munte pe munte în antica lor trufie, / I-a'mbrăcat cu-argint ca' n soare să lucească într-un lanţ") cât şi prin referirea la piramidele de pe Platoul Gizeh, necropolă a anticului Memphis, care sunt aşezate exact ca o oglindă pe Pământ a constelaţiei Orion („Şi să pară răsărită din visările pustiei, / Din nisipuri argintoase în mişcarea vijeliei, / Ca un gând al mării sfinte, reflectat de cerul cald"). Ideea de imitare a visului apare şi în încercarea egiptenilor de a ridica edificii care să nu se identifice cu nimic de pe pământ, creându-se astfel „părerea" visului, care nu are nimic de a face cu spaţiul oniric autentic.

Reflexiile avatarurilor oglinzii găsesc astfel un mediu steril, incapabil de a face legătura cu trecutul, în ciuda multitudinii de elemente puternic reflectorizante. Elementul cheie care realizează trecerea spre oniric nu şi-a făcut încă apariţia, condiţionat de prezenţa pe cer a soarelui, astru incompatibil cu starea de visare. Singurul element din prima parte a poemului care pare rupt de sterilitatea contextului diurn este Nilul, cufundat într-o atmosferă de vis, deocamdată în fază embrionară, care va rodi atunci când se va arăta momentul prielnic („Înecat de vecinici visuri, răsărit din sfinte-izvoară, / Nilul mişc'a lui legendă şi oglinda-i galben-clară/ Către marea liniştită ce îneacă al lui dor").

Elementele care transmit ideea de oglindă metamorfozată în diferite ipostaze, fie ca material – aurul, argintul –, fie ca apă sau construcţie arhitecturală, îşi demonstrează astfel incapacitatea de a face trecerea spre planul oniric şi totodată spre trecutul arhaic al Egiptului, în lipsa elementului central planului oniric, şi anume noaptea.

Timp propice creaţiei poetice şi visării, noaptea se aşterne peste Egipt, liniştind apele Nilului care acum îşi recapătă funcţia de oglindă magică, funcţie care i-a fost negată la început, la fel şi apa mării în care acum îşi oglindeşte „chipul" luna („Se-nserează... Nilul doarme şi ies stelele din strungă, / Luna'n mare îşi aruncă chipul şi prin nori le-alungă"). Reflexia lunii în apa mării produce instant ruptura de teluric şi conectarea cu trecutul antic prin intermediul visului, oglinda căpătând astfel rolul unei porţi de trecere dintr-un spaţiu şi timp prezent într-unul îndepărtat, mitic („Luna'n mare îşi aruncă chipul şi prin nori le-alungă. / Cine-a deschis

BDD-A27731 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:23 UTC)

piramida şi'năuntru a intrat? / Este regele: În haină de-aur roş şi pietre scumpe / El intră să vad'acolo tot trecutul. – I se rupe / Al lui suflet când priveşte peste-al vremurilor vad").

Însă trecerea spre onirism prin intermediul oglinzii în contextul căderii nopţii nu are loc numai într-un singur sens, din prezent în trecut, ci şi în sens invers, din trecutul antic, peste veacuri până în prezent. Nilul proiectează umbra şi totodată mitul regelui „pe-unde de popoară" („Iese-n noapte... ş'a lui umbră lungă'ntins se desfăşoară / Pe-ale Nilului lungi valuri – Astfel pe-unde de popoară / Umbra gândurilor regii se aruncă'ntunecat"), transmiţând peste veacuri identitatea acestuia dar şi a poporului egiptean. Legenda se naşte în trecut, odată cu existenţa popoarelor antice, „umbra" ei însă se desfăşoară peste generaţii, suferind o oarecare deformare faţă de forma iniţială, accentuată de prezenţa elementelor romantice – piramida, apa, pustia --, care modifică mitul în funcţie de perspectivele celui ce îl povesteşte („Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde, / Ale trestiilor sunet ce sub luna ce pătrunde/ Par a fi snopuri gigantici de lungi sulițe de-argint, / Toat'a apei, a pustiei şi a nopţii măreţie / Se unesc să' mbrace mândru veche-acea împărăţie, / Să învie în deşerturi şir de visuri ce te mint.").

Visul este cel care face legătura dintre trecut şi prezent pentru că „în vis toate civilizaţiile se întâlnesc şi comunică" [Gregori, 2008:141], accesând astfel împreună nemurirea sufletului colectiv. Somnul, „starea de graţie a poeziei" [Balotă, 2000:24], este cel care „naşte" istoria unui popor.

Prezentul râu, Nilul, este liantul material dintre lumea veche egipteană şi cea prezentă, depănându-şi povestea în contextul absolut necesar al nopţii („Râul sfânt ne povesteşte cu-ale undelor lui gure / De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure, / Sufletul se'mbată'n visuri care-alunecă în sbor. / Palmii risipiţi în crânguri auriţi de-a lunei rază, / Nalţă sveltele lor trunchiuri – Noaptea-i clară, luminoasă, / Undele visează spume, cerurile'nşiră nori"). Visul însă permite reiterarea mitului egiptean conform vizionarismului poetic eminescian care îl secţionează în detaliu, surprinzând „templele măreţe", „colonadele'n marmuri albe", „turnul maur", dar şi latura spirituală a piramidelor ce „din creştet aiurind şi jalnic sună" din cauza regilor ce „se plâng în giganticul mormânt".

Detaliul semnificativ care întoarce la stadiul iniţial întreaga civilizaţie egipteană este momentul în care magul încearcă să descifreze căile şi tainele poporului său, prin intermediul oglinzii. Aparenta contradicţie dintre versurile care prezintă găsirea „sâmburului lumii", a „tot ce-i drept, frumos şi bun" şi versurile care prezintă adevărul unei „ginţi efeminate" a „preoţimei desfrânate" şi a „regilor pătaţi de crime" este explicată de conştientizarea „semnului întors" şi a citirii acestuia. Oglinda este cea care reflectă realitatea, însă nu o realitate perfectă, ci una inversată. De aceea, imaginea unui popor care şi-a găsit căile bune nu este cea reală, ci este imaginea inversată în oglindă a unui popor desfrânat şi sângeros. Astfel, „citirea în oglindă a „semnului întors" declanşează „ieşirea din formă" sub incidenţa mortiferului, reducând lumea contemplată la statutul iniţial al increatului." [Ifrim, 2011:149]

BDD-A27731 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:23 UTC)

Imaginea paradoxală care frapează este aceea a existenței moarte a unui popor în timp ce trăiește („Astupând cu el orașe, ca gigantice sicriuri / Unei ginți ce fără vieață'ngreuia pământul stors") care acum este viu în propria lui moarte („Sub nisipul din pustie cufundat e un popor, / Ce cu-orașele-i deodată se trezește și se duce / Sus în curțile din Memfis, unde'n săli lumină luce; / Ei petrec în vin și 'n chiot orice noapte pân'în zori"). Această viață a Egiptului este condiționată de prezența oglinzii, a nopții și a luminii lunii care permit transferul mitologic între cele două lumi.

Astfel, „după ce sufletul se încarcă de energie selenară, ajungând să viseze, adică să vadă trecutul – el face să străbată ecourile din imemorial către auzul prezentului, deschizându-l către viitor" [Ifrim, 2011:133] („Beduini ce stau în lună, o minune o privesc, / Povestindu-și basme mândre îmbrăcate'n flori și stele, / De orașul care iese din pustiile de jele; / Din pământ și de sub mare s'aud sunete ce cresc.").

Îmbinând în mod instinctiv calitățile poetului cu cele ale istoricului, vizionarismul eminescian se folosește de mitul oglinzii, a cărei magie se activează în timpul nopții odată cu reflecția luminii lunii, ca simbol al hotarului dintre două lumi, una reală și alta spirituală, pentru a fixa coordonatele lumii egiptene nu ca o entitate determinată spațio-temporal, ci ca un suflet colectiv ce comunică, în universul visului, cu prezentul.

BIBLIOGRAFIE

Balotă, Nicolae, 2000. *Eminescu, poet al inițierii în poezie*, București, Editura Cartea Românească
Călinescu, G., 1976. *Opera lui Mihai Eminescu*, București, Editura Minerva
Gregori, Ilina, 2008. *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze,* București, Editura Art
Ifrim, Nicoleta, 2011. *Poetica fractală și re-lectura poemului eminescian „Memento mori",* Galați, Editura Europlus
Negoițescu, Ion, 1980. *Poezia lui Eminescu*, Iași, Editura Junimea

BDD-A27731 © 2017 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:58:23 UTC)